

Medya ve Modernleşme: National Geographic'in Türkiye'ye Açılan Penceresi

Tuğba Taş

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

• • •

Özet

Bu çalışma 1945–1960 arasındaki dönemde National Geographic Magazine'in yayımladığı Türkiye ile ilgili yazılarda modernleşen Türkiye imgesinin nasıl kurulduğunu tartışmaktadır. Derginin temsil stratejilerini ortaya koymak için modernleşme kuramının temel varsayımları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika söylemi kullanılmıştır. National Geographic Magazine, kendisini her ne kadar gerçeğin basit bir yansıması olarak sunsa da savaş sonrası dönemde ABD'nin kültürel, politik ve ekonomik gündemleri derginin söylemiyle iç içe geçmiştir. Dergide yayımlanan makalelerde Türkiye geleneksel/modern ikiliği içinden ele alınmış ve Türkiye'nin ilerlemesi eski, geleneksel Türkiye'den uzaklaşmasıyla ölçülmüştür.

Anahtar Sözcükler: National Geographic Magazine, modernleşme kuramı, temsil, fotoğraf, ABD dış politikası.

Media and Modernization:

National Geographic's Opening Window to Turkey

Abstract

This paper examines how the image of modernizing Turkey is constructed in the National Geographic Magazine's coverage of Turkey between 1945 and 1960. The main assumptions of modernisation theory and the US foreign policy discourse are employed to analyse the magazine's visual and textual strategies of representation. While the National Geographic represents itself as a simple and objective mirror of reality about the World, American cultural and political-economic currents of the post-World War II period were intertwined the magazine's discourse. In the NG's articles, binary opposition of traditional/modern is used to depict Turkey and Turkey's progress is measured by the steps it takes away from the old, traditional Turkey.

Keywords: National Geographic Magazine, modernisation theory, representation, photography, foreign policy of the USA.

Medya ve Modernleşme: National Geographic'in Türkiye'ye Açılan Penceresi

Bu çalışmada 1945–1960 yılları arasında *National Geographic Magazine*'in Türkiye'yi temsili, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dış politika söylemi ve modernleşme kuramı bağlamında sorunsallaştırılmaktadır. Çalışmanın odağında yer alan İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, ABD hükümetinin dış politikasına Truman Doktrini, Marshall Planı ve Eisenhower Doktrini kapsamındaki dış yardımlar egemen olmuş; aynı dönemde Amerikan sosyal bilimlerinde hakim paradigma olan modernleşme kuramı, Amerikan dış politikası ve dış yardımlarının gerekçelendirilmesini sağlayan bir araç olmuştur (Köker, 1995: 27–28). Bu dönemde, Amerika'nın en popüler dergilerinden biri olan¹ *National Geographic*'in de içinde bulunduğu popüler basın kuruluşları, ABD hükümetinin politikaları doğrultusunda içerik üretmiş; bu kuruluşlar, döneme damgasını vuran bomba sığınakları inşası, nükleer silahlanma, McCarthy duruşmaları sanki yokmuş gibi davranarak halkın gözünde masumiyet, iyimserlik, güç ve dokunulmazlık duygusunun inatla sürmesine katkıda bulunmuştur (Lutz ve Collins; 2005: 34). Söz konusu iyimserlik, güç ve dokunulmazlığın en önemli dayanaklarından biri, Amerikan halkının komünizme karşı korunmasına katkı sağlayacak olan müttefik devletlerdir. Türkiye de bu devletlerden biridir. Bu çerçevede, esas amacı ABD dışındaki ülkelerde siyasal istikrarı gerçekleştirmek ve komünist rejimlerin ortaya

•••

1 Derginin Abone sayısı ABD'de yayımlanan dergiler arasında *TV Guide* ve *Reader's Digest*'den sonra üçüncü sıradır (Lutz ve Collins, 2004: 2).

çıkışını engellemek olan Truman Doktrini ile Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye de yardımlar gönderilmiş; bu yardımlara büyük bir istekle kucak açan ve modernleşme pratiklerini şevkle yerine getiren Türkiye, müttefik bir devlet olarak, *National Geographic*'in ilgi alanına girmiş ve dergide 1945–1960 yılları arasında Türkiye'ye odaklanan on iki adet makale² yayımlanmıştır.

Bu makaleler, derginin Türkiye'yi nasıl temsil ettiğini ortaya koymak amacıyla analiz edilirken eleştirel söylem çözümlemesinden faydalanılmıştır. Analiz için eleştirel söylem çözümlemesinin tercih edilmesinin nedeni, söylemin tarihselliğini vurgulaması ve böylece söylemin ancak içinde bulunduğu bağlama referansla anlaşılabilceğini ortaya koymuş olmasıdır. Eleştirel teori geleneği içinde, toplumsal ayırım ve eşitsizliklerin söylemsel taraflarını görünür kılmayı amaçlayan eleştirel söylem analizine ilişkin Teun A. Van Dijk, Norman Fairclough, Ron Scollon ve Henry Widdowson gibi kuramcılar arasında farklılaşmalar olmakla birlikte, bütün kuramcılar toplumsal pratiklerin üretiminde ve yeniden-üretiminde söylemin merkezi rolünü

•••

2 Makale bilim, fen konularıyla siyasal, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete ve dergi yazısı olarak tanımlanmaktadır. *National Geographic Magazine*'de yayımlanan yazılar, yazarların izlenimlerini aktardığı ve ayrıca yazının konusuyla ilgili kişilerle yaptığı röportajlara yer verdiği yazılardır. Dolayısıyla bunlar bilinen anlamda makale tanımlaması içine girmemektedir. Ancak yine de dergideki yazıların en çok makale formatına yakın olduğu düşünülerek bu çalışmada bu yazılar makale olarak adlandırılmıştır.

vurgulamaktadır. Marksist gelenekteki toplumsal çatışma anlayışına odaklanarak, bu gerilimin söylem içindeki dilsel tezahürlerini ortaya çıkarmayı deneyen Norman Fairclough'a göre, her toplumsal pratik aynı zamanda dilsel bir unsur taşır (Meyer, 2001: 15, 22–23, 39). Bu yazıda da Fairclough'un (2003: 174) izinden gidilerek, hem dili, hem de beden dili ya da görsel imgeler gibi göstergesel imgeleri içeren, "söylem ve diğer toplumsal pratiklerin diğer öğeleri arasındaki diyalektik ilişki"nin incelemesine dayanan eleştirel söylem çözümlemesi uygulanmaya çalışılacaktır.

National Geographic'de fotoğrafların çok önemli bir yer kaplaması, hatta fotoğrafların metni desteklemesinden ziyade metinlerin fotoğrafı destekler nitelikte olması, yazıda fotoğraflara ayrı önem verilmesini gerektirmiştir. Yaşanan olayların tanığı olarak kullanılan fotoğrafa atfedilen en önemli özelliklerden biri fotoğrafın 'gerçeğe sadık' oluşudur. Stuart Hall'un (1981) belirttiği gibi fotoğraflar kendilerini 'gerçek dünya'nın birebir kopyasıymış gibi sunarak ideolojik boyutlarını bastırırlar. Oysa belirli bir olayın, bu olayın belirli bir anının, çerçevenin, fotoğrafta yer verilecek kişinin, açının seçimi oldukça ideolojik bir yöntemdir. Bununla birlikte fotoğraf, tek başına anlamlandırma açısından yoruma açıkken altyazı okuyucuya bir anlamlandırma çerçevesi çizer, onu nasıl bir okuma yapması gerektiği konusunda yönlendirir ve anlamı sabitler. Bu bağlamda, yazıda fotoğraf altyazıları da analize dâhil edilmiştir. Ayrıca makale içinde fotoğrafların ayrı ayrı kullanımıyla birlikte bu fotoğrafların bir arada kullanımı da farklı anlamlar yarattığından analizde sayfa düzeni de dikkate alınmıştır.

Çözümleme için Türkiye'ye odaklanan makalelerdeki ortak temalar saptanmış ve eğitimin ABD güdümünde modernleşmesi, ABD desteğiyle tarım ve bayındırlık alanındaki modernleşme ve ABD yardımlarıyla modernleşen ve komünizme karşı savaştan Türk ordusu temalarının öne çıktığı gözlenmiştir. Bu nedenle dergide Türkiye'yi ele alan makaleler bu başlıklar altında çözümlenmiş ve modernleşme kuramı ile dönemin Amerikan dış politika söylemi ışığında eleştirel bir okumaya tabi tutulmuştur. Türkiye'ye dair sunumda yukarıdaki temaların hepsi içinde ikili karşıtlıkların göze çarptığı, özellikle gele-

neksel/modern karşıtlığının makalelerin tümünde kullanıldığı saptanmıştır. Bu çerçevede bu yazının temel varsayımı derginin, ABD'nin dış politika mantığıyla iç içe geçmiş olan modernleşme kuramının ilerlemeci ve pozitivist perspektifini benimsemiş olduğu ve bu dönemde yayımlanan makalelerin Türkiye'ye yapılan yardımların gerekçelendirilmesi ve "modernleşen" Türkiye'nin komünizme karşı ABD'nin müttefiki olarak gösterilmesi için, görsel ve yazılı kanıt sağlayan bir araç olduğudur.

National Geographic Magazine

National Geographic Magazine 1888'de kurulan National Geographic Society'nin bir yayınıdır. Kar amacı gütmeyeni belirten kurum, Washington D.C.'de otuz üç kişi tarafından "coğrafi bilgiyi artırma ve yayma" amacıyla kurulmuş ve zamanla dünyanın en büyük bilimsel ve eğitsel kuruluşu haline gelmiştir. Bu otuz üç kişi arasında jeolojik araştırma, sahil ve ölçümleme dairesi ile hava dairesi gibi federal bürolarda görevli insanlar bulunmaktadır. Dergi, kendini kar amaçlı değil, akademik bir girişim olarak tanımlamaktadır ve başlangıçta reklâmdan ziyade abone ücretlerinden oluşan sürekli bir gelir elde etmiştir. Bu dönemde derginin okur profilini orta sınıf olan, fakat üst-orta sınıfın profesyonellerinin eğitimi ve 'kültürlü' hayat tarzına özenen aileler oluşturmuştur. National Geographic Society yirminci yüzyıl boyunca, *National Geographic Magazine* aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan insanlara dünyanın çeşitli yerlerinden bilgi ve görüntü sağlayan başlıca kaynak olmuştur. Her sayısının, bütün dünyada yaklaşık 37 milyon kişiye ulaştığı tahmin edilen dergi; okullarda eğitim aracı olarak kullanılmakta ve kaliteli baskısı, cildi ve değerli bir başvuru kaynağı olduğu gerekçesiyle hemen hemen hiç çöpe atılmakta, arşivlenmekte veya sahaflardaki yerini almaktadır (Lutz ve Collins, 2005: 2, 16–17).

Gelecek kuşakların tarihçileri, etnologları ve bilim adamları için önemli bir bilgi kaynağı olma iddiasındaki dergi, kendisini "binlerce kütüphanede ve milyonlarca evde sağlam bir referans" olarak tanımlamakta ve "dünyaya açılan bir pencere" olarak sunmaktadır (Stee,

2000: 29). Misyollarının coğrafya bilgisinin arttırılması ve yaygınlaştırılması olduğunu söyleyen derginin eski Genel Yayın Yönetmeni Bill Allen da derginin dünyanın bir “yansıması” olduğunu ifade etmiştir (Payne, 1998: 6–7). Ancak Linda Steet’in belirttiği gibi derginin kendisini objektif bilginin gerçek aktarıcısı olarak sunmasındaki asıl amaç, araç hakkındaki farkındalığımızı yok ederek dilin ve görsel imgelerin tarafsız ve çarpıtılmamış, doğal gerçeğin tıpkı aynadaki gibi bir yansıması olduğuna inanmamızı sağlamaktır. Bu noktada Steet’in řu sorusu çok anlamlıdır: “Aynayı kim tutuyor, kimin çıkarları için ve kimin bakış açısından?” (Steet, 2000: 19, 20 – 30).

Bu sorunun cevabı için derginin bağlı olduğu Vakıf Yönetim Kurulu’nun üyelerine bakmak yerinde olacaktır. Başından itibaren Yönetim Kurulu’nda dışa dönük, yeniliklere açık ve son derece nüfuz sahibi Amerikalılara yer verildiğini söyleyen Schiller’e göre (1993) bu kişiler imparatorluğu temsil etme gücüne sahip kişilerdir. 1972 yılında Yönetim Kurulu’nda yer alan Hava Kuvvetleri eski komutanlarından Curtis LeMay, Amerikan Telefon ve Telgraf şirketi eski başkan yardımcısı H. Randolph Maddox, ABD Uzay ve Havacılık Dairesi’nin (NASA) eski yöneticilerinden James Webb gibi isimler bu duruma ilişkin yeterince ipucu sunmaktadır (Schiller; 1993: 140). Banka genel müdürleri ve sanayiciler de, Yönetim Kurulu’nda düzenli olarak görev almışlardır. Bunların yanında 1926 yılında ABD Başkan Yardımcısı Charles Gates Dawes ve 1976’da eski ABD First Lady’si Lyndon B. Johnson gibi önemli ulusal kişilikler de Yönetim Kurulu’nda yer almıştır. Derginin editörü Gilbert Hovey Grosvenor’ın hükümetle ilişkisi her zaman sıcak olmuştur. ABD başkanlarından William Howard Taft’ın kuzeni olan Grosvenor, daha sonra başkan Theodore Roosevelt’le de samimi bir ilişki geliştirmiştir. Üstelik 1980’li yıllara kadar altı ABD başkanı -Theodore Roosevelt, William Howard Taft, Calvin Coolidge, Hebert Hoover, Dwight Eisenhower ve Lyndon Johnson- dergiye yazı yazmıştır (Lutz, Collins, 2005: 33).

Yönetim Kurulu’nda böyle isimler bulunan ve baskın endüstri ve hükümet gruplarıyla böylesine sıkı ilişkileri olan bir kurumun ‘kesinlikle doğru’ ve ‘kesinlikle partizan olmayan’ bilgi üretmesi söz konusu

olamaz. Nitekim derginin ordu ve hükümet bağlantısı 1960'lar boyunca içerikte kendisini göstermiştir. Federal Soruşturma Bürosu (FBI) direktörü J. Edgar Hoover'la ilgili makalenin başlığı "FBI, Bir Numaralı Kamu Dostu"dur. Amerikan Hava Kuvvetleri Personel Başkanı, aynı zamanda *National Geographic*'in Yönetim Kurulu'nda yirmi beş yıldan fazla bulunan Curtis LeMay'ın yazdığı makalenin başlığı da "ABD Hava Kuvvetleri: Barış Gücü" olarak karşımıza çıkmaktadır (Steet, 2000: 20–21). Derginin tarafsız bilgi ürettiği iddiasına karşı çıkan Schiller de, derginin eğitim-enformasyon alanında sahip olduğu özel konumunun, sosyal olayların dışında kalma ve partizan olmama iddialarının şuur paketleme olgusunu gündeme getirdiğini söylemiştir. İdeoloji, derginin yayın politikasına nüfuz etmiştir ve biçimi ve içeriğiyle, "gözden kaçırma" ya da küçümseyip umursamama eylemlerini başarıyla kullanan siyasi yönetimin uygulamalarından biridir: "(*National Geographic Magazine*) Kapitalizmin, hür teşebbüs esasına dayanan bir düzenin en iyisi olduğuna insanları inandırma görevini üstlenmiş bir yayın organıdır" (Buckley'den aktaran Schiller, 1993: 142).

Bu yazının odağında yer alan döneme, yani 1945-1960 arası döneme baktığımızda ordu-hükümet-basın ilişkileri bağlamında sadece *National Geographic Magazine*'in değil her türlü iletişim aracının hem Amerikan değerlerinin eklemelendiği ve yeniden onaylandığı araçlar olduğunu, hem de anti-komünizmi yaymak için kullanıldığını görürüz. Soğuk savaşın ABD medyasına uluslararası olaylar ve dış politika konusunda ideolojik bir çerçeve sağladığı bu dönemde anti-komünizm söylemi bağlamında, Amerika'nın önde gelen dergilerinde "Çocuklarımı Sovyet Rusya'da yetiştirmek istemiyorum" (*Liberty*, 7 Haziran 1947), "Ruslarla ilgili düşüncelerim nasıl değişti: Look'un foto-makalecisi Rusları düşmanca buldu" (*Look*, Haziran 1947), gibi yazılar yayınlanmış; çiklet kâğıtlarında bile komünizm karşıtlığı yeniden üretilmiştir. "Çocukların Komünizme Karşı Savaşı" başlıklı bu kâğıtlardan birinde Ruslar atom bombasıyla Amerika'ya saldırma hazırlığı içinde gösterilmektedir. Diğer bir kâğıda göre Çinli lider Mao "Savaş Başlatıcısı"dır (Barson ve Heller, 2001). Bu dönemde *National Geographic Magazine*'de yayımlanan "Amerikan Askeri ve Koreli

Çocuklar: Amerikan Savaşçıları Yiyeceğini, Giyeceğini, Kışlasını, Savaşın Yakıp Yıktağı Ülkenin Çocuklarıyla Paylaşıyor” (1953), “Küba; Amerika’nın Şekerliği” (1947) gibi makalelerde de benzer bir bakış açısını paylaşmıştır. Türkiye’ye odaklanan makalelerde de aşağıda ayrıntılı olarak tartışılacağı gibi anti-komünizm temasının benimsediği gözlenmektedir.

Derginin ‘Batı’lı olmayan coğrafyalarla ilgili genel söylemine bakıldığında ‘Batı’ ile dünyanın geri kalanı arasında bir ayırım yaptığı görülmektedir. Lutz ve Collins’in belirttiği gibi dergide Avrupa ve Amerika dışındaki, Üçüncü ve Dördüncü Dünya insanlarına ilişkin ortak temalar kullanılmaktadır. Bu dünya “mutlu, sınıfsız, tarih-dışı, ama tarihin parçası olma yönünde evrimleşen” insanların dünyasıdır. Dergi Amerika Birleşik Devletleri ile Batılı-olmayan dünyayla ilgili yazıları yan yana koyarak Lutz ve Collins’in belirttiği gibi gelişmeyi, kültürel evrimi ve ilerlemeyi tanımlamaktadır (Lutz ve Collins, 2005: 25, 85, 110). Derginin geneline yayılmış olan bu ilerlemeci perspektifin savaş sonrası ABD’de egemen olan modernleşme kuramı ile birebir örtüştüğü rahatlıkla söylenebilir. Aşağıda ayrıntılı olarak ortaya koyulacağı gibi, derginin Türkiye’yi temsilinde kullandığı stratejiler bu örtüşmenin en açık kanıtı olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim tıpkı, Batılı olmayan toplumların gelişim sürecine odaklanmış olan modernleşme kuramı gibi; *National Geographic* de iktisadi, toplumsal ve siyasal düzeylerde geleneksellikten modernliğe aşamalı bir geçişten söz eder. İktisadi düzeyde modernleşme, piyasanın ve dış yatırımların devreye girmesiyle; toplumsal düzeyde uygun Batı kurumları, değerleri ve davranışlarının benimsenmesiyle; siyasal düzeyde ise parlamenter demokrasinin uygulamaya koyulmasıyla gerçekleşecektir (Marshall, 1999: 261).

Robert Koleji: ABD Türkiye’yi eğitiyor

National Geographic Magazine’de Robert Koleji’ne özellikle 1950’li yıllarda ilgi gösterildiği görülür. 1945 ile 1950 yılları arasında yayımlanan makalelerde Robert Koleji, Atatürk önderliğinde yaratılan topyekûn modernliğin sadece bir yüzü olarak ele alınırken 1950–1960

döneminde derginin Robert Koleji'ne ilgisi artmış ve Kolej bu dönemde Amerikan tarzı modernleşmenin eğitim alanındaki itici gücü olarak gösterilmiştir.

1951 yılında yayımlanan “Türkiye İlerlemenin Yolunu Açıyor” başlıklı makalede Robert Koleji'ne Türkiye'nin Amerikan tarzı modernleşmesi için büyük önem atfedilmiştir. Örneğin “Robert Koleji, Türkiye'nin Amerikalılar gibi düşünmesine yardım ediyor” diye bir alt başlık bulunan makalede bu ünlü Amerikan okulunun Türkiye'nin ilerlemesinde 90 yıldır önemli bir rol oynadığı ve birçok Amerikalı diplomat, ordu danışmanı, tarım uzmanı ve ekonomik işbirliği yöneticisinin bu genç Türklere güvendiği belirtilmiştir. Çünkü onlar “İngilizce konuşuyorlar” ve “Amerikanvari düşünüyorlar”dır (Ağustos 1951: 147).

Robert Koleji, aynı makalede Türkiye'nin modernleşmesi için gerekli olan Amerikan ideallerini Türklere öğreten bir yer olarak gösterilirken kolej mezunu bir Türk'ün şu sözleri aktarılmıştır:

Bu tehlike ve değişim çağında, Türkler umutlarını Amerika'ya bağlamıştır. Ama bundan da önemlisi Amerika'yla çalışıyorlar, onları seviyorlar ve onlara güveniyorlar. Robert Koleji bize Amerikan ideallerini öğretti. Şimdi bunları halen fakir, cahil ve değişime karşı olan köylülerimize aktarmaya çalışıyorum. Bu engellerin karşısında bizim en iyi silahımız Amerikalılar, iyi kitaplar ve iyi yollardır. Bunların her biri aklı ve memleketi aydınlatmaktadır (Ağustos 1951: 165).

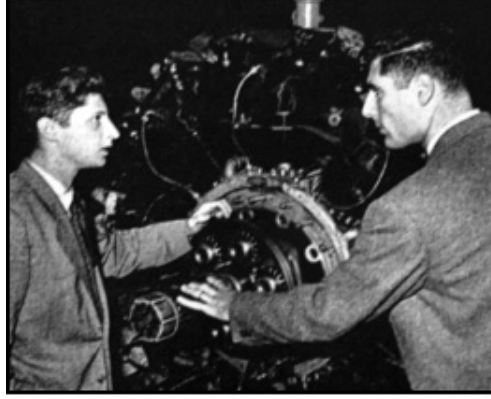
Kolej mezununun ağzından aktarılan bu cümleler modernleşme kuramının varsayımlarını içermekte ve onun söylemiyle örtüşmektedir. Öncelikle, kuramın tezlerinden biri olan ulusa yol gösterecek olan “değişim ajanları”nı ya da “modernleştirici elit”i, bir Amerikan eğitim merkezi olan Robert Koleji'nin yetiştirdiği insanlar oluşturmaktadır. Modernleşme kuramına göre modernleşmenin itici gücü, Batılı tarzda eğitim görmüş, kanaat önderleri, aydınlar vb. gibi kimselerdir. Bunlar, bireysel seviyede “hareketli kişilikler”dir, “başarı ihtiyacı”na sahiptirler, yenilik ya da başka yerlerden edindikleri fikirleri getirirler, “modern”dirler. Modernleşme kuramının çerçevesini çizdiği “modern-

leştirci elit”, *National Geographic Magazine*’in çizdiği Robert Kolejliler portresiyle bütünüyle örtüşmektedir. Hem kuramın hem de derginin bakış açısı gelişmenin yukarıdan geleceğini varsaymıştır. Çünkü modernleşmek, Batılı olmayan toplumlarda kendiliğinden bir süreç olmadığı için halen gelenekselliğini sürdüren halkın itici güç olmasına imkân yoktur. Toplumdaki geleneksel kimseler toplumu değiştirmek şöyle dursun, modernleştirici elitin getirdiği değişiklikleri bile büyük bir şüphe ve karşı koyuşla karşılamaktadırlar. Bu durumda bir seçkinler grubuna ya da Batılı modern kültürün düşünsel araçlarıyla donanmış yerli bir aydınlar grubuna ya da her iki grubun birlikte yol göstermelerine ihtiyaç olacaktır. Bu aydınlar grubunun Batılı ülkelerde ya da Batılılar ya da Batılıların öğrencileri tarafından eğitilmiş olmaları gerekmektedir (Harrison, 1988: 41–43; Köker, 1995: 51, 54).

Bununla bağlantılı olarak modernleşme kuramının gelenekselliğin modernleşmenin karşısında engel teşkil ettiği tezi (Harrison, 1988: 42) yeniden üretilmiştir. Modernleşme kuramının öncü yazarlarından biri olarak kabul edilen Parsons toplumların içsel niteliklerinin onların geri kalmışlığını ya da modernliğini belirlediği görüşünü savunmuştur ve bu görüş modernleşme kuramında kendini göstermiştir. Modernleşmek isteyen toplumlar modern Amerika’nın temsilcisi olduğu değerleri içselleştirdikleri oranda modern olabileceklerdir (Altun; 2005: 82). Böylece modernlik seviyesine ulaşmamış ülkelere bir reçete sunulmuştur. Bu ülkelerin yerine getirmesi gereken temel gereklilikler evrensel ve modern değerlerin temsilcisi ilan edilen Amerika’nın değerlerini benimsemektir. Parsons’ın bu görüşü modernleşme teorisinin de temel varsayımlarından birini oluşturmuştur. Ercan’a göre de Parsons’ın analizi, batı toplumlarının kendine özgü toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel özelliklerinin gelişmelerine katkılarından bahsederken, geleneksel toplumların aynı özelliklerinin gelişmelerinin önünde engel olarak görüldüğü varsayımı taşımaktadır (Ercan; 2001: 99). Yukarıdaki örnekte de köylülerin “cahil”, “değişime karşı”, “modernleşmenin önünde engel” olduğu; Amerikalıların ise bu engelin karşısındaki en iyi silahlar olduğu söylenmiştir. Böylelikle modernleşme kuramının bu konudaki tezi de tekrarlanmıştır.

Son olarak Türklerin modernleşme isteğinin göstergesi olarak makalenin yazarının bir Türk'ün sözlerini aktarmasına değinmek gerekir. Altun'a göre, savaş sonrası Batı dışında kalan toplumların istekli tutumlarıyla birlikte modernleştiriciler ve gelişmek isteyenler uluslararası siyaset sahnesinin iki aktörü olarak tarih sahnesine çıkmıştır (Altun, 2005: 29). Bu bağlamda, Robert Koleji'nin modernleştirici etkisi ve Türklerin gelişmek isteyen aktörler olarak bu eğitim süreci içerisinde yer almaları sıklıkla vurgulanmıştır. Örneğin, 1957 tarihli "Robert Koleji, Türkiye'nin Geleceğe Açılan Kapısı" başlıklı makalede, Robert Koleji mezunu olan Fahreddin Kerim Gökay'ın şu sözlerine yer verilmiştir: "Robert Koleji'nin, modern Türk kültürümüz üzerinde çok büyük etkisi oldu ve mezunların teknik becerileri Türkiye'nin çok fena şekilde ihtiyaç duyduğu modernleşme hızını kazandırmak için çok şey yaptı" (Eylül 1957: 399).

Bu yazıda modernleşme kuramının diğer bir varsayımı olan ve Neil Smelser ve W. W. Rostow tarafından modernleşme süreci içinde oldukça büyük bir önem atfedilen "basit teknolojiden karmaşığa geçiş" in de yansımaları bulunduğunu söyleyebiliriz. Smelser'a göre modernleşme 4 temel süreç içinde gerçekleşecektir ve basit teknoloji-den karmaşığa geçiş bu sürecin temel adımlarından biridir (Harrison, 1988: 34). Rostow da tarım ve sanayideki teknolojik gelişmeden bahsetmiştir (Rostow; 1980). Robert Koleji'nin Amerikalı makine mühendisliği eğitmeninin şu sözleri bu bağlamda değerlendirilebilir: "... birkaç yıl öncesine kadar eşeklerin sürdüğü sudolabından daha karmaşık makinelerle çalışmamış olan erkekler, şimdi uçak motoru monte ediyorlar" (Eylül 1957: 402). Dergide kullanılan fotoğraflar da bu varsayımları destekler niteliktedir. Örneğin iki genç adamın bir makine üzerine çalıştıklarını gösteren aşağıdaki fotoğrafın alt yazısında, bir öğrenci ve hocasının radyal uçak motoru hakkında çalıştıklarını söyleyerek karmaşık teknolojiye geçişin altı çizilmiştir.

Fotoğraf 1 (Eylül 1957: 402)

Yukarıda bahsedilen örnekler aynı zamanda insan tipi üzerinden kurulan ikili karşıtlıklarla da örtüşür. Eski/geleneksel, basit aletler kullanan insan tipiyle yeni/modern, karmaşık teknolojik aletler kullanan insan tipine geçilmiştir. Modernleşme kuramı içinden yazan Inkeles'in ayrıntılı biçimde formüle ettiği "modern insan" tipi, *National Geographic Magazine'*deki Robert Kolejiler portresini birebir yansıtır. Inkeles'in modern insanının temel özellikleri, yeni deneyimlere açık olması, birey olduğunun farkında olması, bilim ve teknolojiye inanması, yakın çevresi dışındaki konular ve sorunlar hakkında da kanaat sahibi olması sayılabilir (Inkeles'ten aktaran Köker, 1995: 40-41). Ercan'ın da söylediği gibi modern insan tanımlanması yapılırken, aslında aynı zamanda modern olmayan insan tanımlanması da yapılmakta ve bu da yukarıda bahsedilen özelliklerin olumsuzlanmasıyla elde edilebilmektedir (Ercan, 2001:102).

*National Geographic Magazine'*nin Robert Koleji mezunu "modern insan"ı tıpkı kuramda varsayıldığı gibi yeniliklere açıktır: "Yeni konuların içine nasıl girdikleri inanılmaz. Sadece yabancı bir dille değil, aynı zamanda çevrelerine tamamen yabancı meseleler hakkında çalışıyorlar... Hayatımda gördüğüm en azimli insanlar" (Eylül 1957: 402). Bilim ve teknolojiye duydukları inanç da yeni şeyler öğrenmeye açık olmalarını beraberinde getirmektedir. Bu düşünce kütüphanede kitap okuyan, tiyatro oyunu sahneye koyan, hastasını tedavi eden genç insanların fotoğraflarıyla da desteklenmiştir (Eylül 1957).

“Modern insan”ın diğer bir niteliği olan ve temelleri Aydınlanma düşüncesine kadar giden bireysellik de dergiye göre kampus eğitimi sayesinde gelişmektedir. Bunun örneği olarak Amerikan Kız Koleji mezunu ve bu kolejın son sınıflarının başkanı olduğu söylenen Evin Duray’ın şu sözleri aktarılmıştır: “Asıl dalım sanat ve iyi bir eğitim aldım. Ama kazandığım asıl önemli şey, gerçek sorumluluk duygusuydu. Biz hayatımızı başkalarının kontrolünde olmadan, bireyler olarak geliştirmeyi öğrendik” (Eylül 1957: 402).

Robert Koleji dergide bu dönemde modern bir eğitim merkezi olmanın ötesinde komünizme karşı bir sığınak olarak da temsil edilmiştir. Amerika’da anti-komünizmin³ hâkim olduğu yıllarda 1957 tarihli “Robert Koleji, Türkiye’nin Geleceğe Açılan Kapısı” başlıklı makalede Robert Koleji’nin zaman zaman eğitim kadar sığınak da sağladığı belirtilmiştir; 44 yıl civarında öğretmenlik ve başkanlık yapmış olduğu söylenen Dr. Floyd H. Black’in şu iki örneği aktarılmıştır:

•••

- 3 İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllar, Amerika’da anti-komünizm ya da ‘kızıl korku’ diye anılan dönem olmuştur. Bu süreç, 1947 yılında Truman’ın başkanlığı döneminde başlamış ve 1948 yılında Truman’ın ikinci kez başkan seçilmesiyle sürmüştür. 1952 yılında Başkanlığı devralan Eisenhower’la doruğa ulaşmıştır. Senatör Joseph McCarthy 1947-1954 yıllarında HUAC (House Committee on Un-American Activities - Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri İzleme Komitesi) aracılığıyla birçok alanda iz sürüp kara listeler hazırlamıştır. HUAC ilk çalışmasını 1947 yazında, Hollywood içinde başlatmış ve bunu on senarist ve yönetmenin tutuklanması, Komünist Partisi’nin kapatılması, genel sekreteri Eugene Denis ve 11 yöneticisinin tutuklanması, parti üye ve taraftarları, sendikacılar, sivil toplum örgütleri, edebiyat, bilim ve eğitim dünyasından, bunun yanında devletin üst düzeyinden binlerce kişinin sorgulanması ve tutuklanması takip etmiştir. Senato üyesi olan ve 1953-1961 yılları arasında başkan yardımcılığı görevini yürüten Richard Nixon da, tüm Demokrat politikacıların komünistlerle aynı kampta yer aldığını, muhalif basın mensuplarının vatan haini olduklarını ilan etmiştir. Anti-komünizm, 1950’li yıllarda Amerikan kamu hayatına yerleşmiştir. Bu yıllarda hükümetin başlıca organları, en büyük politik partiler, sendikalar, kilise sözcüleri ve birçok kamu ve özel kurumu komünistlerin Amerikan toplumunda rolü olmayacağına dair anlaşmaya varmıştır. Kore Savaşı da komünistlerin Amerika’nın baş düşmanı olduğunu teyit etmiştir. Ekonomik büyüme, dinsel uyanma, beyaz ırkçılığın dirilmesi ve arkaik seçim düzenlemeleri değişik yollarla ‘kızıl korku’ kültürüne katkıda bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı ve Kore Savaşı’ndan sonra gazi ve diğer vatansaver gruplar canlandırılmıştır (Heale; 1990: 145-190).

Birkaç yıl önce bir Rus gemisi Boğaz'dan Karadeniz'e geçti. Geminin içinde ajan olarak eğitilmek üzere Rusya'ya götürülmekte olan iki Arnavut oğlan vardı. Denize atladılar ve özgürlükleri için yüzmeyi denerler. Bir tanesi çekildi, ama diğeri kıyıya ulaştı ve bize gelmenin yolunu buldu. En iyi öğrencilerimizden biri oldu.

Demir Perde'nin arkasındaki bir ülkeden 3 lise öğrencisi özgür olmaya karar verdiler, küçük bir balıkçı teknesine el koydular ve Karadeniz'de hiçbir denizci ekipmanı olmadan iki gün iki gece yol aldılar. Üçü de koleje alınmak için başvurdu ve üçü de kabul edildi. Şimdi biri Southern Üniversitesi'nde felsefe doçenti, diğeri Harvard'da, üçüncüsü ABD ordu-sunda (Eylül 1957: 409).

Böylelikle Türkiye her ne kadar komünist ülkelere komşu olsa da ABD'nin müttefiki ve bölgede onun çıkarlarını koruyan bir ülke olarak çizilmiştir. Bir yandan komünizmin "kaçılması gereken", "özgürlüğü kısıtlayan" bir sistem olduğunun altı çizilerek komünizm korkusu yeniden üretilirken, diğeryandan bölgede onların kaçacağı bir yer olduğu, Amerikan ideallerinden yana, Türkiye'de önemli mevkilere adam yetiştiren bir merkez olduğu söylenerek "korkulacak bir şey yok" mesajı verildiği söylenebilir. Aslında korkuyu üreten de korkmaları gerektiğini söyleyen de aynı taraftır.

1950 sonrası dönemde sadece Robert Koleji değil, Amerikan Kız Koleji modern eğitim merkezi olarak gösterilmiş, burada okuyan veya buradan mezun olmuş olan kızlar modern kadın imajının temsilcisi olarak kullanılmıştır. Örneğin, "Yeni Türkiye Amerika'ya daha çok benziyor" alt başlığının altında Boğaz'daki Amerikan Kız Koleji'ndeki genç Türk kızlarının Mount Holyoke (Massachusetts'te bir kolej), ya da Vassar (New York'da bir kolej)'dakilerle benzer düşüncelere sahip oldukları, benzer filmleri seyrettikleri, benzer kitapları okudukları, Florya ile Florida'nın aynı plaj tarzına sahip olduğu belirtilmiştir. Ancak kadınlara yönelik söylem geleneksel/modern karşıtlığı üzerinden kurulmuş; Türkiye'nin uzak bölgelerinde yaşlı kadınların hala yüzlerine peçe taktıkları ve pamuklu bez fabrikasında çalışanların hala çoğunlukla erkek olduğu belirtilmiştir (Mayıs 1951: 181). Aynı temsil biçimine bu dönem yayımlanan farklı makalelerde de rastlamak

mümkündür. Örneğin, 1957 yılında yayımlanan “Robert Koleji, Türkiye'nin Geleceğe Açılan Kapısı” başlıklı makalede kullanılan bir fotoğraf alt yazısında eski / yeni karşıtlığı kurulmuş ve eski olarak Harem kadınları işaret edilirken modern kadın olarak Amerikan Kız Kolejli kadınlara işaret edilmiştir:

Fotoğraf 2 Osmanlı rejiminde peçeli olan ve hareme hapsedilen, Türkiye'nin kadınları 1923-34 Cumhuriyet reformları boyunca özgürlüklerini kazandılar. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Atatürk, 'Bizim bugünkü kesin ihtiyacımız kadınlarımız için daha yüksek eğitim... yüzlerini dünyaya dönmelerine izin vermektir' dedi. Amerikan Kız Koleji bu çağrıya yanıt verdi ve yüzlercesini yeni roller için eğitti. Dr. İlhan Berger, bu okuldan mezun oldu ve sonra New York Üniversitesi'nde diş hekimliği üzerine lisans üstü eğitim yaptı (Eylül 1957: 409).

Fotoğraf 3 Eski Türkiye yenisine hizmet ediyor: İstanbul Hilton'un konuklarına hoş geldin kahvesi. Türkiye'nin en büyük otelinin hostesi Osmanlı Haremi'nin parlıtlı brokarını giymiş ve ağır gümüş süslerini takıyor. Amerikan Kız Koleji mezunu ülkesinin güçlü, koyu içeceğini kabul ediyor (Eylül 1957: 418).

Aşağıdaki fotoğrafta da net bir biçimde geleneksel / modern kadın karşıtlığı kurulmuştur ve yine geleneksel = harem, modern = Amerikan Kız Koleji formülü uygulamaya koyulmuştur. Harem kadınlarının miskinliği ve kapatılmışlığının karşısına sosyal hayat içinde kendine bir yer edinmiş, gerek yaptıklarıyla gerekse kıyafetleriyle modern olduğunu kanıtlayan kadın imgesi yerleştirilmiştir.

Harem kadını hizmet eden, modern kadın – fotoğraftaki modern kadın göstergeleri başın açık olması, kısa kollu giysiler içinde olması ve etek giymesi – ise hizmet edilen olarak gösterilmiştir.

Fotoğraf 4 Amerikan Kız Koleji Türk kadınına batılı eğitimi getirdi
(Ağustos 1951: 170).

Amerikan Kız Koleji'nde okuyan kızların çalışkan oldukları ve iyi eğitildiklerinin, Türkiye'nin modern yüzü olduklarının kanıtı olarak kullanılmak üzere bu kızlar mizansenlerle ellerinde kitaplarla ya da kütüphanede çalışırken fotoğraflanmışlardır. Böylelikle yazının bu yöndeki söyleminin görsel kanıtlarını oluşturmuşlardır.

Truman Doktrini ve Marshall Planı: Türkiye'nin tarımı modernleşiyor

Modernleşme kuramı, geleneksel-modern toplum ikiliği içinde, geleneksellikten modernliğe geçmek için kapitalizmle liberal demokrasinin aynı anda uygulamada olduğu Batılı toplumları, Batılı olmayan toplumların önüne erişilmesi gereken ideal toplum tipi olarak koymuştur. Bu idealleştirme bir yandan bu değerlerin evrenselleştiril-

mesi amacına hizmet ederken diğer yandan geleneksel toplumların değişim süreçlerinin analizinde kullanılan ölçütler olmuştur. Kuramın 'iktisadi gelişme' için sunduğu reçete sermaye artışı, tarımda ve endüstride teknolojik gelişme, ülke ekonomisinin uluslararası ekonomi içinde kendine yer edinmesi gibi nitelikler taşımıştır. Bu tür bir gelişme için geleneksel olarak nitelendirilen toplumlar ABD'nin yardımına muhtaçtır. Bu yardımlar Truman Doktrini, Marshall Planı ve Eisenhower Doktrini ile sağlanmıştır. Bu bağlamda daha önce söylenildiği modernleşme kuramı ABD'nin dış politika mantığıyla koşutluk içinde olmuş; kuram, Amerikan dış politikasının ve dış yardımlarının gerekçelendirilmesini sağlayan bir araç olmuştur.

Türkiye Truman Doktrini, Marshall Planı ve daha sonra ikili anlaşmalar yoluyla ABD yardımlarından faydalanmış; bu yardımlar Amerikan istekleri doğrultusunda büyük oranda tarım alanında ve yol yapımında kullanılmıştır (Ahmad, 1995: 164–165; Zürcher, 1998: 325). Yardımların bu alanlarda kullanılmasında ABD'nin Türkiye'ye biçtiği tarım ülkesi ve hammadde sağlayan bir ülke olarak rolü belirleyici olmuştur. Ayrıca bu yardımların amacı, Türkiye'nin askeri ve ekonomik yapısını -komünizm karşısında- güçlendirmektir.

Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı büyük bir istekle kabul eden Türkiye, 1950'de Demokrat Parti iktidara gelmeden önce Avrupa'nın ekonomik kalkınması için kurulan birliklere, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Avrupa Konseyi'ne üye olarak katılmıştır. Ayrıca yine Batı'nın politikası doğrultusunda kendi bölgesinde de birtakım düzenlemelere gitmiş, Balkan Paktı ve Bağdat Paktı'nın kurulmasında öncü olmuştur (Gönlübol, 1989: 311). Dış politikadaki ABD yanlısı bir politika benimseyen Türk liderleri, Amerikan siyasal ve askeri desteğinden ve Marshall Planı'ndan tam olarak faydalanmak için, ülke içinde de Amerikan değerlerini uygulamanın gerekliliğine inanmışlardır. Bu amaçla Amerika'nın önem verdiği ekonomik amaçlar serbest girişimle karşılanmaya çalışılmış, siyasal amaçları karşılamak arzusuyla da demokratikleşme girişiminde bulunulmuştur (Zürcher; 1998: 302–304). Türkiye böylelikle ABD ve müttefiklerinin kendi ülkelerinde demokrasinin sürekli mevcudiyetini ve serbest girişimi korumak için kurdukları siyasal ve askeri yapıların –bir çevre ülkesi olsa bile- sağ-

lam bir parçası haline gelmiştir. Zürcher'e göre bu, Kemalizm'in dış ilişkilerdeki ihtiyatlı tarafsızlık siyasetinden önemli bir kopuşu ifade etmektedir (Zürcher, 1998: 299, 341–342). DP döneminde “Küçük Amerika” olma iddiasıyla siyasi ve ekonomik anlamda ABD değerlerini benimsemeye çalışan Türkiye aynı zamanda kültürel alanda da Amerika'yı taklit etmiş, “Amerikan yaşam tarzı” bu dönemde Türkiye’de kendini göstermeye başlamıştır. Türkiye’nin bu ortam içinde gösterdiği özellikler, modernleşme kuramı tarafından gelişmenin göstergeleri olarak ele alınmıştır. Nitekim modernleşme kuramı yazarlarından Daniel Lerner’a göre yeni yollar, eğitim, endüstrileşme ve iletişimin gelişmesi Türkiye için modernleşme belirtileridir (Lerner, 1968).⁴

National Geographic Magazine’in söylemi de bunu destekler niteliktedir. 1945–1950 yılları arasında yayımlanan makalelerde tarım konusuna değinildiği görülmüştür. 1945 yılında yayımlanan “Türkiye Cumhuriyeti Rüştünü İspat Etti” başlıklı makalede Köy Enstitüleri’yle ilgili izlenim ve yorumlarını aktaran yazar Maynard Owen Williams, buralardan mezun olan öğrencilerin çiftliği geliştirmenin yollarını öğrenmiş olacaklarını söylemiştir. Ardından Robert Koleji’nden mezun olmuş Hikmet Geray’ın kendisine kırsal durgunluğun nasıl ağır olduğunu anlattığını, çiftçilerin verimi düşük olsa da değişime direndiklerini ve tarlayla ilgili bildikleri batıl inançlara sarıldıklarını ve toprak

•••

4 1950 ve 1954 yıllarında Ankara’nın Balgat ilçesinde araştırmalar yapan Lerner, *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East* (1968) kitabının “Muhtar ve Bakkal” başlıklı bölümünde Balgat’ta yaşanan değişimden bahsetmiştir. Araştırmada köy bakkalı ve muhtar arasında karşılaştırma yapan Lerner’a göre bir tarafta gelenekselci anlayışı temsil eden muhtar, diğer tarafta ise gelişmeden yana olan bakkal yer almaktadır. 1950 yılında Balgat’a gelen Lerner’ın yardımcıları karamsar bir tablo çizmişlerdir; Balgat, fiziksel imkânlar açısından hiç de gelecek vaat etmeyen bir ortamdır. Ancak 1954 yılında Lerner, kendisi Balgat’a geldiğinde karşılaştığı değişimden çok etkilendiğini belirtmiştir. Köyle şehir arasında bir yol yapılmış, bu yolla yirmi dakikada ulaşım sağlanır olmuştur ve her saat başı Ulus’tan köye otobüs kalkmaktadır. Köye yeni bir okul yapılmıştır ve köyde yaşayan insanlar artık çiftçilik yapmamakta, fabrikalarda çalışmaktadırlar. 1950’de köyde sadece bir radyo varken Lerner geldiğinde yüzlerce radyoyla karşılaşır (Lerner, 1968: 20–35). Bu değişiklikler Lerner’a göre Türkiye’nin artık geleneksellikten kurtulmaya başladığı anlamına gelmektedir.

analizlerinin onları ikna etmediğini söylediğini belirtmiştir. Ama Enstitü mezunlarının onları bilimsel olarak seçilmiş yeni tarlaları için uyandırdığını ve daha iyi mahsul aldıklarını yazmıştır (Mayıs 1945: 595). 1948 yılında yayımlanan “Anadolu’nun Köylüleri” başlıklı makalenin “Filozof Köylüler Kuraklıkla Savaşıyor” alt başlığı altında ise; çiftçilerin bilimsel yöntemler dışında, sadece doğa koşullarıyla savaşarak, yaşayarak edindikleri deneyimleriyle hava tahminlerinde bulunarak hasat konusunda öngöründe buldukları vurgulanmıştır. Böylece kurak bölgelerde birkaç yağışlı bahar günü sayesinde sadece günlük ihtiyaçlarını karşıladıkları söylenmiştir. Makaleye göre çiftçiler kaderlerini hava koşullarına teslim etmişlerdir. Bu makalede modernleşmiş bir tarımdan daha çok tarımın ilkelliğinden söz edilmiş, tarım konusundaki ilkelliğin Batılı bir eğitimle aşılmasının mümkün olduğunu söylemiştir. Nitekim 1950’li yıllarda yayımlanan makalelere baktığımızda derginin bu bakış açısını devam ettirerek Amerikan tarzı eğitimin ve Amerikan yardımlarının sayesinde Türkiye’de tarımın geliştiğine vurgu yapılmıştır.

1951 tarihli “Türkiye İlerlemenin Yolunu Açıyor” başlıklı makalede, Atatürk dönemi Türkiye’siyle 1950’lerin Türkiye’si arasında karşılaştırma yapıldığı görülür. Makaleye göre, Atatürk dinamik ve neredeyse diktatör nitelikli kişiliğiyle Türkiye’yi harekete geçirmiştir. Ancak Türkiye’nin ilerlemesi 1950’lerle birlikte ivme kazanmıştır. 1950’lerin Türkiye’sinde makaleye göre traktör kullanan köylüler, uçak mekaniklerini öğrenenler, yollarda dinamit, buldozer ve greyderler vardır ve bunlar ilerlemenin yolunu açmaktadır. Bu yol Amerikan yardımları sayesinde açılmakta; Truman Doktrini ve Marshall Planı sayesinde ordu, tarım ve yollar modernleşmektedir.

1948 yılında yayımlanan “Anadolu’nun Köylüleri” başlıklı makalede Türkiye her ne kadar gelişmekte olan bir ülke olarak gösterilmişse de daha sonraki yıllarda, özellikle Marshall yardımlarıyla birlikte gelişmesi ivme kazanmış bir ülke resmi çizilmiştir. 1948 yılındaki makalelerde kullanılan fotoğraflarda el yapımı basit aletler, hayvan gücü gösterilirken, daha sonraki yıllarda traktörler gösterilmiştir. Bununla birlikte ikili karşıtlık kurmak amacıyla aynı makale içinde hem eski hem yeninin gösterildiği de olmuştur. 1951 tarihli “Türkiye

İlerlemenin Yolunu Açıyor” başlıklı makalede, bir fotoğrafta modernleşmenin göstergesi olarak ön plana traktörler yerleştirilmiş, alt yazıda ise bu tarz bir modernleşmenin Amerikan yardımları sayesinde gerçekleşebildiğine dair vurgu yapılmıştır. Hemen karşı sayfadaki fotoğrafta ise köprü yapımında kullanılan eşekler gösterilerek fotoğrafın alt yazısında bunun eski-zaman yöntemi olduğu belirtilmiştir (Ağustos 1951: 168)

Fotoğraf 5 Marshall Planı'nın dolarları ve makineleri sayesinde yavaş deve ve eşeklerin yerini ülkenin en içi bölgelerindeki çiftlik ve madenleri Akdeniz, Ege ve Karadeniz'e bağlayan her türlü hava koşuluna uygun yollar aldı... ECA eğitilmiş Türkler, Anadolu yollarında Amerikan malzemeleriyle yeri oynatıyorlar (Ağustos 1951: 168).

Benzer karşıtlıklar aynı makale içinde pek çok kez tekrarlanmış; öküz, at, eşek, tırpan, orak gelenekselliğin, traktörler ise modernleşmenin göstergeleri olarak kullanılmış ve bu karşıtlıklar içinde makineleşmenin yüceltiği görülmüştür (Ağustos 1951: 183). Bu metinde hayvan gücüne dayalı tarımdan makine gücüne dayalı tarıma geçişte Amerikan yardımları vurgusu her daim mevcuttur.

Bu örnekler modernleşme kuramı yazarlarından Neil Smelser'in formüle ettiği şekliyle modernleşmenin aşamalarıyla uyuşmaktadır. Bir önceki bölümde de örneklerine rastladığımızı söylediğimiz “basit teknoloji den karmaşığa geçiş” ile “insan ve hayvan gücünden, endüstrileşmeye geçiş” (Harrison, 1988: 34–35) aşamaları, *National Geographic Magazine*'de Türkiye'nin tarım alanındaki gelişmeleri anlatılırken örneklendirilmiştir. Traktör burada çok önemli bir simge olarak karşımızda durmaktadır. Basit teknoloji den karmaşığa geçiş, tırpan orak ve

sabanlardan traktöre geçilmesiyle sağlanırken; insan ve hayvan gücünden, endüstrileşmeye geçiş de yine traktörlerle sağlanmıştır. Bu gelişmede Amerikan yardımları vurgulanarak kuramın varsayımlarından biri olan; gelişmemişlikten kurtulmak için ülke ekonomilerine müdahale yapılması gerektiği yönündeki önermesinin yeniden üretilmiştir ve Türkiye bu önermenin başarısının bir örneği olarak *National Geographic*'in sayfalarında yerini almıştır.

Modernleşme kuramının, temelde modern ve geleneksel ikiliğine dayandığı söylenmişti. Kuramda bu iki olgu, birbirinin anti-tezi olarak sunulmuştur. İnsanlar, değerler, kurumlar ve toplumlar ya gelenekseldir ya da modern. İki bir arada olamaz ve bir araya geldikleri zaman “toplumsal kargaşa” meydana gelir. Bu durumda geleneksel değerler yerini modern değerlere bırakır. Lerner’ın Bakkal ve Muhtar örneğinde olduğu gibi ikisinin bir arada olduğu durumlar geçicidir (Lerner, 1968). Dergi bu ikilikler içinde cahil/eğitimsiz/geleneksel değerlere bağlı çiftçileri ilerlemenin önünde engel olarak göstererek modernleşme kuramının “gelenekselliğin modernleşmenin önündeki en büyük engel olduğu” tezini de yeniden üretmiştir: “Modern gelişmenin, artan okuma yazmanın, makineleşmenin, iyi yolların, havaalanlarının, radyoların ve üniversitelerin arkasında, çiftçiler Türkiye’nin gücü ve Türkiye’nin problemidir. Cehalet hala yaygın. Okullar serbest ve karma eğitilmiş olduğu halde 40 bin kasaba ve köyde hâlâ sadece 16 bin okul bulunuyor” (Ağustos 1951, 146). Böylelikle sadece Amerikan yardımları sayesinde gelen yeni teknolojiler değil, aynı zamanda yerel halkın eğitimi de gündeme getirilmiş; bu iki söylem iç içe geçirilmiştir; yerel halkın eğitimi de yine Amerikalı uzmanlar tarafından sağlanacaktır. Bu söylem hem 1951 yılında hem de 1959 yılında yayımlanan makalelerde sürdürülmüştür. 1951 tarihli makalede, Eskişehir’de Hugh K. Richwine adında bir gıda ve tarım uzmanının Türk çiftçilere traktör ve biçerdöver eğitim verdiği anlatılmıştır: “Birkaç kişi köylüler için ilkel aletlerden modern makinelere geçmenin anlamının farkına varmış durumda. Tabi ki makineler kendi üstünlüklerini ispatlıyorlar (...) Richwine, onlara ne yapmaları gerektiğini söylemiyor, onlara yardım ediyor (...)Amerikalılara karşı Türkler değil, cehalete karşı bilgi” (Mayıs 1951: 148). 1959 tarihi “Bağdat’tan İstanbul’a” başlıklı makale-

de ise Amerikan yardımları ve yeni tarım aletleri yüceltmeye devam edilirken Amerikalı uzmanların verdiği eğitim öne çıkarılmıştır: “Amerika’nın 11 yıllık yardım programı binlerce traktöre, kamyonu, greydere ve diğer yol yapım makinelerine toplam 42 milyon dolar harcadı. Amerikan mühendis ve teknisyenleri Türkiye’dekileri otoyol inşaatı ve makinelerin kullanımı konusunda eğitti” (Ocak 1959: 78).

Son olarak tarıma paralel olarak bayındırlık alanındaki gelişmelerin de dergide, modernleşmenin göstergesi olarak sıklıkla kullanıldığını söylemek gerekir. Burada tarım ve bayındırlık arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur. Örneğin, yeni yolların cehaleti azaltacağı, çiftlik fiyatlarını artıracacağı, şehirleri besleyeceği ve doktorların ve öğretmenlerin sadece izole yerlere gerektiğinde ulaşabilmelerini değil aynı zamanda orada kalmalarını da sağlayacağını söyledikten sonra bundan böyle Türkiye için ilkel yöntemlerin artık geçerli olamayacağı belirtilmiştir ve 3 yıllık planla, Amerikan yardımları sayesinde 14 bin mil yol yapılacağını vurgulanmıştır. Her türlü hava koşuluna uygun bir mil yolun en az ücretle insan gücüyle yaklaşık 22 bin dolara mal olduğu, modern makinelerle ise bunun en az yarısına mal olacağı söylenmiştir.

Kore Savaşı: Türk ordusu komünizmle savaşıyor!

1950 yılında başlayan ve soğuk savaşın ilk sıcak çatışması olan Kore Savaşı’ndan⁵ önceki yıllarda Türk ordusuna yer verilmezken,

•••

5 Kore’nin Kuzey Kore (Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti) ve Güney Kore (Kore Cumhuriyeti) olarak ikiye bölünmesinin ardından Kuzey Kore ordusu 25 Haziran 1950’de sınır olarak belirlenmiş olan 38’inci Paralel’i geçmiş, bunun üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Kuzey Kore’yi saldırıyı durdurması için uyarılmış, 27 Haziran’da da üye ülkeleri Güney Kore’ye askeri yardıma çağırmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği’nin talep ve tehditleriyle karşı karşıya kalan Türkiye’de, dönemin iktidar partisi Demokrat Parti, Kore’ye asker gönderme kararı almıştır. Bunda aynı zamanda Türkiye’nin NATO’ya girmesi konusunda etkili olacağı görüşü de önemli rol oynamıştır. Kararın alınmasının ardından 5090 kişilik destekli bir tugay gücünden oluşan Kore Birliği, Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutasında önce İskenderun’a gönderilmiş, oradan bir Amerikan gemisiyle Kore’ye gitmiştir. Birlik, 26 Kasım’da Amerikan Tümeni’ne bağlı olarak Kunuri çarpışmalarına katılmış ve önemli kayıplar vermiştir. Savaş, 1953 yılında sona ermiş ve son Türk Mangası 1971 yılında geri çekilmiştir (*Cumhuriyet Ansiklopedisi*; 2005: 167–168).

National Geographic Magazine'de bu tarihten itibaren Türk ordusundan bahsedilmeye başlandığı görülmektedir. 1951 yılında yayımlanan ve "Türkiye İlerlemenin Yolunu Açıyor" başlığını taşıyan dönemin ilk makalesinde daha girişinde Türklerin Kore Savaşı'nda gösterdiği başarılarından, Türk askerlerinin cesaretlerinden övgüyle söz edilmiştir:

Ayın sonunda Türkler, mutlak biçimde cesaretlerini gösterdiler... Az yemek ve cephaneyle Türkler, Kızıl bayrağı süngüler ve çıplak yumruklarıyla durdurdular ve Amerikan yan kuşatma birliğini korudular. Amerikan 8. Ordu Komutanı General Walton H. Walker, Tuğgeneral Tahsin Yazıcı ve onun 15 adamına madalya taktı. Şubat ayında Kore cephesini ziyaret eden General MacArthur 'Tokyo'da Türkler'e 'Bee Bee Tugayı' – Cesurun cesuru- diyorlar' diye konuştu (Ağustos 1951: 141–142).

Derginin bu konuda kullandığı fotoğraflar da Türk ordusunun iyi, güçlü ve ABD yanlısı olduğunu göstermeye yöneliktir. Bu fotoğraflar, diğer birçok fotoğraf gibi mizansene dayalıdır. Yani, fotoğrafçı fotoğraf karesinin içindeki öğeleri kendi amacı doğrultusunda kurgulamıştır.

Bir fotoğrafta, birinin kolundaki ay yıldız armasından Türk olduğu anlaşılan üç asker, bir araziye Türk bayrağı dikmektedirler. Bu fotoğraf, II. Dünya Savaşı'nda 23 Şubat 1945 tarihinde Joe Rosenthal'ın, Iwo Jima da çektiği, "Iwo Jima'da Dikilen Bayrak" adlı simgesel fotoğraftan esinlenerek kurulmuş bir mizansendir. İlk fotoğrafı çeken Joe Rosenthal'ın oluşturduğu mizansen Pasifikte yaşanan savaşın son noktasının koyulması ile birlikte 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ortasına uzanan bir dönemine hâkim olan doktrinlerinin zaferini simgelemektedir. *National Geographic*'in 1951 yılında yayımlanan "Türkiye ilerlemenin Yolunu Açıyor" adlı makalesinde kullanılan fotoğrafın aynı coğrafyada çekilmesi ve taşıdığı doktriner söylemlerle rastlantısal olmaktan çok selefiyle benzerlikler taşımaktadır. İlk fotoğraf Japonya'ya karşı kesin zaferi sembolleştirilirken, ikincisi ABD'nin yeni düşmanı olan komünizme karşı sembolik zaferini temsil etmektedir. Ancak, buradaki sembolleştirme, dolaylı olarak bir müttefik üzerinden ifade edilmiştir. Müttefik ülkenin idealleştirilmesi hem fotoğrafın kurgulanışında hem de fotoğrafın alt yazısında gerçekleştirilmiştir.

Burada Amerikan halkına, ABD'nin dünyayı tehdit eden komünizme karşı mücadelesinde tek başına olmadığı ve savaşı "güçlü" müttefikleriyle birlikte sürdürdüğü mesajı verilmektedir.

Fotoğraf 6 (solda) Joe Rosenthal "Iwo Jima'da Dikilen Bayrak", 1945.

Fotoğraf 7 (sağda) Komünizm düşmanı Türkler bayraklarını dikiyorlar. Ay-yıldızlı askerlerin cesurluğu Kore'deki BM gücü arasında efsane oldu... General MacArthur, Senato önünde Türk Tugayı hakkında 'Birlikte olduklarımızın en iyilerinden biri' dedi (Ağustos 1951: 166).

Bu dönemde dergide askeri konuda Amerikan yardımları vurgusu vardır. Makalelerin genel anlamda vurguladığı güçlü müttefik imgesinin altında bu yardımların desteğinden sıkça söz edilmektedir. Türk ordusunun teçhizat ve eğitim düzeyinde yenilenmesi ve olası bir Sovyet tehdidine karşı durabilecek modernizasyona ulaşmasındaki ABD etkisi bu dönemde *National Geographic*'in söylemini oluşturmuştur. Tahsin Yazıcı ve dört Türk askerinin gösterildiği fotoğrafın alt yazısında 1950'nin Ekim ayında Kuzey Kore ve Çin Komünistlerine karşı Birleşmiş Milletler'le birlikte savaşa katılan Türk ordusunun Amerikan silahlarıyla donatılmış olduğu söylenmiştir; "Sam Amca, Orta Doğu'daki partnerini ordu, ekipman ve eğitim malzemeleriyle donatmaktadır" (Ağustos 1951: 147, 184). 1951 tarihli makalede olduğu gibi ve 1954 yılında yayımlanan "Haçlı Toprakları Yeniden Ziyaret Edildi" makalesinin tonu da bu söylem üzerine yapılmıştır. 1954 tarihli makalede de Amerikan yardımları vurgulanmıştır.

Dergide, Amerikan yardımlarının gerekçesi olarak Türkiye'nin yüzlerce milinin Sovyet Rusya'ya sınır oluşturması gösterilmiştir. Dergiye göre Türkiye sınırlarını korumak için büyüklüğünü ve cesaretini sürdürmektedir ama tam anlamıyla modern bir orduya sahip değildir. Bunun için de yardım gerekmektedir: "...Türkiye'deki Birleşik Amerikan Askeri Misyonu, modern askeri araçları ve uçakları kullanmayı ve bakımını öğretiyor. 1950'den beri 25 bin Türk, Amerikan denetiminde eğitimini tamamladı, Robert Koleji'nde yoğun dil eğitimini bitirdi ve binlercesi ABD ya da Almanya'ya eğitim için gönderildi" (Ağustos 1951: 161–165).

National Geographic Magazine, Sovyet Rusya ve komünizm karşısında Türkiye'yi bir alternatif olarak sunmuştur. Dergiye göre eskiden "Avrupa'nın hasta adamı" olarak tanımlanan Türkiye artık güçlü ve moderndir ve "Rusya'nın karşısında o hasta adam değildir" (Ağustos 1951: 143). Okuyucusuna Türk ordusunun Kore'de komünist bir orduya karşı kahramanca savaştığı ve komünist SSCB'ye karşı koyabilecek güçte olduğunu söylemiştir. Aynı söyleme derginin bu dönem yayımlanan diğer makalelerinde de rastlamak mümkündür. 1952 yılında yayımlanan "Türklerle Rusların Karşılaştığı Yer: Amerikalı Gazeteci Türkiye'nin Sovyet Sınırındaki 'Dikenli Tel Perde' Boyunca Yaşanan Koşulları Anlatıyor" başlıklı makalede Sovyetler Birliği karşısında Türkiye'nin "güçlü biçimde silahlanmış", "demokratik" ve "Ruslara geleneksel olarak düşman" olduğunu vurgulanmıştır.

Bu makalede Kars Valisi'nin Amerikan tarzı yönetimi benimsediğinden bahsedilerek Türk-Rus sınırının emin ellerde olduğunu vurgulamıştır. Kars Valisi Niyazi Akı, Washington'da yaşamıştır, Bütçe Komisyonu'nda çalışmıştır ve bundan gurur duymaktadır. Akı Amerika'da Amerikan yaşam tarzını öğrenmiş, Jane Wyman filmleri ve Bing Crosby şarkılarını sevmeye başlamış ve ülkeyi, devleti ve milleti –bütün insanların yararı için- Amerikan tarzı yönetmeyi öğrendiği belirtilmiştir: "Şimdi bu Amerikan-eğitilmiş kamu görevlisi öğrendiklerini soğuk savaşın en sıcak noktalarından biri olabilecek Sovyet sınırında uygulayacak"tır (Haziran 1952: 753, 755).

Yönetimde Amerikan-eğitimli bir gencin olduğu, askerlerinse “Dayanıklı bir ruha sahip”, “ülkelerinin gururu”, “her an ülkesi için savaşmaya ve ölmeye hazır”, manevi olarak güçlü ve kahraman olduğu ve Amerika tarafından eğitildiği, Amerikan silahlarıyla donatıldığı vurgulanarak Amerikalı okuyucuya sınırın emin ellerde olduğu ve Orta Doğu’da Amerika’nın yalnız olmadığı mesajı verilmiştir. (Haziran 1952: 758).

Bu kahramanlık söylemine fotoğraflarda da rastlamak mümkündür. Fotoğrafların mizansenler olarak kurulduğu daha önce söylenmişti. Böylelikle gerek fotoğrafın içerisine yerleştirilen öğeler, gerekse çekim açılarıyla yazının söylemi desteklenmiştir. Türk askerlerini yüceltmek için alt açılar tercih edilmiş ya da aşağıdaki örnekte olduğu gibi bedensel aktiviteler kahramanlığın görsel kanıtları olarak kullanılmıştır. Fotoğraf alt yazılarıyla da bu kahramanlık ve komünizm karşıtlığı söylemi desteklenmiştir.

Fotoğraf 8 Türkler’e malzeme ve eğitim konusunda yardım etmek için ABD 1250 JAMMAT (Joint American Military Mission for Aid Turkey) uzmanı görevlendirdi. Alan kamplarında ve özel eğitim okullarında modern savaş teknikleri öğrenmelerine yardım ediyor. Kore’deki Türk Tugayı, milletin savaş kahramanlığını ispatladı. İlk Çin Komünist saldırısını takip eden kritik günlerde, bu askerlerin de pratik yaptığı el-ele taktikleri işe yaradı (Haziran 1952: 755).

Makalelerde Türkiye'nin Amerika için dost ve müttefik bir ülke olduğunun altını çizmek için Türk-Rus karşıtlığının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Tarihten kamusal mekânlara uzanan bir çerçeve içerisinde karşıtlıklar üzerinden ötekilik miti oluşturulmuştur. Örneğin "30 bin Askerin Öldüğü Yer" alt başlığının altında, Türk-Rus düşmanlığının geçmişe dayandığına dair bir söylem oluşturulmuştur: "Bu ormanlarda Ruslara karşı yapılan savaşta 30 bin Türk öldürüldü ya da donarak öldü..." (Haziran 1952: 763). Aynı makale içinde Kars Valisi'nin "Biz Türkler kendi ülkemizde özgür olmaktan mutluyuz. Rusların da kendi ülkelerinde mutlu olmalarını ve bizi rahat bırakmalarını istiyoruz" (Haziran 1952: 764) sözlerine yer verilmiştir.

Yazar sadece kamu görevlilerinin sözleri ile sınırlı kalmayarak, kurumsallaşmış bir Rus düşmanlığı tezini doğrulamak için makalesinde halktan örnekleri de kullanmıştır. Kore'den yeni dönmüş bir Türk savaş kahramanı Hacı Altınır'le tanıştığını söyleyen yazar sözlerine şöyle devam eder:

Kunuri Çarpışması'nda (27–30 Kasım 1950) 14 kez yaralanmış ve Amerikan Gümüş Yıldızı almış. 'Rus sınırına bu kadar yakinken, neden Kore'ye gitmek için gönüllü oldun', 'Benim alayındaki herkes gönüllü yazıldı, köyümü savunmanın en iyi yolunun Kore'deki Moskofları durdurmak olduğunu düşündüm' diye açıkladı. Ama vatanseverliğinin bedelini ağır ödemiş. Mesleği kuyumculuk ve sol kolu öylesine parçalanmış ki; bundan sonra ne bir saat tamir edebilecek, ne de bir broş yapabilecek (Haziran 1952: 764–765).

National Geographic'e göre Türklerin Kore'de savaşması vatanseverlik göstergesidir. Oysaki Kore'nin Türkiye topraklarına doğrudan bir saldırısı söz konusu olmamıştır. Derginin vatanseverlik söylemini kullanmasının sebebi, Kore ile Sovyetler Birliği'ni özdeşleştirmiş olmasıdır. Kore'deki komünistler durdurulursa, genel olarak dünyadaki komünistlerin ve tabii Sovyet Rusya'nın hızı kesilmiş olacaktır. Ancak, bu dönemde Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye karşı tehditleri söz konusu olsa da doğrudan bir hareket söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla derginin vatanseverlik söyleminin somut olaylarla tutarsızlıkları bulunmaktadır ve dergi bu söylemi kullanarak Türklerin –ve tabii Amerika'nın– Kore'deki savaşını meşrulaştırmaya çalışmıştır.

Amerika bu dönemde fiili ve sahici bir gerilim dolayısıyla ya da stratejik bir tavır gereği, Sovyet Rusya'yı sürekli karşısında konumlandırmış, iç ve dış politikasında öteki olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte bu konumlandırma çerçevesinde komünizm karşıtlığını yaygınlaştırmaya çalışmıştır (Altun; 2005: 23). *National Geographic*'te de ötekileştirme ve komünizm karşıtlığı Türkiye üzerinden devreye sokulmuş ve Türkiye Sovyetler Birliği karşısında Amerika'nın dostu olarak konumlandırılmıştır.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı sonrası *National Geographic Magazine*'in Türkiye ile ilgili söylemi Amerikan sosyal bilimlerdeki eğilimler ve Amerikan dış politikasıyla örtüşmüştür. Dergide Türkiye, Amerika'nın ideallerinin gerçekleşmesinin bir örneği olarak sunulmuştur. Bu idealler, modernleşme kuramıyla koşut olan demokratikleşme ile toplumsal ve teknolojik gelişmeyi içermektedir. Böylece bu ideallerin ve teorinin doğruluğu ve evrenselliği Türkiye örneği üzerinden onanmıştır. Dergide, Türkiye Batılı olmayan ülkeleri modernleştirmek ve komünizm düşmanından korumak için Amerikan iktisadi ve askeri yardımlarının kullanılması durumunun başarıya ulaştığının da bir örneği olarak sunulmuştur. Bunun pratikteki hedefinin Amerikan halkını, vergilerinin iyi bir amaç için kullanıldığı konusunda ikna etmek olduğu söylenebilir. Derginin Amerika'daki genel eğilimlerle koşut bir yayın politikası benimsemesinin nedenlerini ülkenin karar mekanizmalarıyla ilişkilerinde aramak gerekir. Hükümetin genel olarak medyayla samimi ilişkilerinin olduğu bir ortamda yine hükümetle ve orduyla iyi ilişkileri olan bir derginin "objektif" bilgi üretmesi beklenemez. Nitekim *National Geographic Magazine* de objektif olduğu iddiasına karşın Amerikan hükümetinin dış politika söyleminden ve onunla iç içe geçmiş olan dönemin sosyal bilimler eğiliminden bağımsız bir bilgi üretmemiştir. Modernleşme kuramı da pozitivist bir nesnelcilik anlayışının ardına sığınmış olsa da taraflı bir bakış açısına sahiptir. Çünkü kuram, İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği ve ABD kutuplaşmasında, topluma Amerika'nın temsil ettiği dünya görüşü çerçevesinde bakmıştır.

Son olarak, *National Geographic Magazine*'in savunduğu modernleşme kuramının en önemli özelliği olan modernleşmenin tek ve sonul yön olarak Batı medeniyetini işaret etmesinin ve diğer toplumların tamamının belirli bir çizgiden ilerleyerek bu toplum biçimine erişecekleri tezinin, tarih kuramı açısından problemlilikte birlikte pratikte de başarısızlığa uğradığını söylemekte fayda var. Türkiye açısından baktığımızda askeri darbeler, bununla bağlantılı olan antidemokratik gelişmeler ve dış yardıma rağmen ekonominin istikrarsızlığını sürdürmesi bu başarısızlığın göstergeleri olarak okunabilir.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Çev., Yavuz Alogan. İstanbul: Sarmal.
- Altun, Fahrettin (2005). *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: Küre.
- Barson, Micahel ve Heller, Steven (2001). *Red Scared, The Commie Menace in Propaganda and Popular Culture*. San Francisco: Chronicle.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi:1941-1960* (2005). Cilt 2. İstanbul: YKY.
- Ercan, Fuat (2001). *Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*. İstanbul: Bağlam.
- Fairclough, Norman (2003) "Söylemin Diyalektiği." *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*. Barış Çoban ve Zeynep Özarlan (der.) içinde. İstanbul: Su. 173- 184.
- Gönlübol, Mehmet (1989). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: Alkım.
- Hall, Stuart (1981). "The Determination of News Photographs." *The Manufacture of News: Deviance, Social Problems and the Mass Media*. Stanley Cohen ve Jock Young (der.) içinde. Beverly Hills: Sage. 226–243.
- Harrison, David (1988). *Sociology of Modernization and Development*. Florence, KY, USA: Routledge.
- Heale, M. J. (1990). *American Anticommunism, Combating The Enemy Within 1830-1970*. Baltimore ve Londra: The Johns Hopkins University.
- Köker, Levent (1995). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yay.
- Lerner, Daniel (1968). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*. New York: Free.
- Lutz, Catherine.A. ve Collins Jane L. (2005). "National Geographic"i Doğru Okumak. Çev., Mefkure Bayatlı. İstanbul: Agora.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev., O.Akınhay, D. Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Meyer, Michael (2001) "Between Theory, Method, and Politics: Positioning of the Approaches to CDA." *Methods of Critical Discourse Analysis*. Ruth Wodak ve Michael Meyer (der.) içinde. UK: Sage. 1- 34.

- Parry-Gilles, Shawn J. (2001). *Rhetorical Presidency, Propaganda and the Cold War*. Greenwood Publishing Group.
- Payne, Barbara A. (der.) (1998). *National Geographic Fotoğrafları Çev.*, Gülşah Seral. İstanbul: Doğu Grubu.
- Rostow, Walt Whitman. (1980). *Ekonomik Gelişmenin Merhaleleri*. Çev., Erol Güngör. İstanbul: Kalem.
- Schiller, Herbert (1993). *Zihin Yönlendirenler*. Çev., Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar.
- Schramm, Wilbur (1964). *Mass Media and National Development: The Role of Information in the Developing Countries*. California: Stanford University.
- Shoemaker, Pamel. ve Reese, Stephen D. (2002). "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi." *Medya Kültür Siyaset*. Süleyman İrvan (der.) içinde. Ankara: Alp Yay. 127- 181.
- Steed, Linda (2000). *Veils and Daggers: A Century of National Geographic's representation of the Arab World*. Philadelphia: Temple University.
- Zürcher, Eric Jan (1998). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Çev., Yasemin Saner Gönen. İstanbul: İletişim.

İncelenen makaleler (Tarih sırasına göre)

- Williams, Maynard Owen (1945). "Türkiye Cumhuriyeti Rüştünü İspat Etti", *The National Geographic Magazine*, Mayıs: 581- 616.
- Williams, Maynard Owen (1945). "Orta Doğu'da Amerikan Okulları", *The National Geographic Magazine*, Ağustos: 237- 256.
- Marchionini, Alfred (1948). "Anadolu'nun Köylüleri", *The National Geographic Magazine*, Temmuz: 57- 72.
- Williams, Maynard Owen ve Gilbert Hovey Grosvenor (1951). "Türkiye İlerlemenin Yolunu Açıyor", *The National Geographic Magazine*, Ağustos: 141- 186.
- Kuhn, Ferdinand vd. (1952). "Türkler'le Ruslar'ın Karşılaştığı Yer: Amerikalı Gazeteci Türkiye'nin Sovyet Sınırındaki 'Dikenli Tel Perde' Boyunca Yaşanan Koşulları Anlatıyor", *The National Geographic Magazine*, Haziran: 743- 766.

- Lamb, Harold ve David S. Boyer (1954). "Haçlı Toprakları Yeniden Ziyaret Edildi", *The National Geographic Magazine*, Aralık: 815-851.
- Shor, Jean ve Franc Shor (1956). "Atina'dan İstanbul'a", *The National Geographic Magazine*, Ocak: 37- 76.
- Boyer, David S. (1956). "Aziz Paul'ün Yolunda Kudüs'ten Roma'ya", *The National Geographic Magazine*, Aralık: 707- 759.
- Shor, Franc (1957). "Robert Kolej: Türkiye'nin Geleceğe Açılan Kapısı", *The National Geographic Magazine*, Eylül: 399- 418.
- Riboud, Marc (1958). "Kapadokya: Türkiye'nin Koniler Bölgesi", *The National Geographic Magazine*, Ocak: 122- 146.
- Douglas, William O. ve Mercedes Douglas (1959). "Bağdat'tan İstanbul'a", *The National Geographic Magazine*, Ocak: 48- 87.
- Gilbert M. Grosvenor (1960). "Başkan Yurtdışına Gittiğinde", *The National Geographic Magazine*, Mayıs: 588- 648.